

S. Sayısı : 201

Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında 17.VI.1948 tarihinde akdedilen Sözleşmenin onanması ve bazı dövizlerin Hazine nam ve hesabına alınıp sattırılması ve muhafazasına dair kanun tasarısı ve Ticaret, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları (1/361)

T. C.

Başbakanlık

Muamelât Genel Müdürlüğü

Kararlar Müdürlüğü

Sayı : 71 - 1104, 6/2063

17 . VI . 1948

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında 17 . VI . 1948 tarihinde akdedilen sözleşmenin onanmasına ve bazı dövizlerin Hazine nam ve hesabına alınıp sattırılması ve muhafazasına dair olup adı geçen Bakanlıkça hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca 12 . VI . 1948 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun tasarısı ile gerekçe ve ilişığının bağlı olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

Başbakan
Hasan Saka

Gerekçe

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının döviz alım ve satımı bakımından tâbî olduğu esaslar 11 . VI . 1930 tarih ve 1715 sayılı Kanununun 36 ncı, 12 . II . 1937 tarih ve 3133 sayılı Kanunun birinci maddeleri ve 3902 sayılı Kanunun geçici maddesiyle tâyin edilmiş bulunmaktadır.

Bu hükümlere göre, banka ;

1. Fiilen altına tahvili kabil yabancı dövizleri alıp satmak ve bunlar karşılığında emisyon yapmak hakkını haizdir. (1715 sayılı Kanun madde : 36 ve 14)

2. Fiilen altına tahvili kabil yabancı dövizleri alıp satmaya mezun olduğu gibi Milletlerarası ödeme vasıtası olan başlıca paraların bu şeraiti yeniden ihraz edeceği tarihe kadar, göreceği lüzum üzerine bu şeraiti haiz olmıyan yabancı serbest diğer dövizleri de alıp satmaya ve bu dövizler karşılığında emisyon yapmaya mezundur. (3133 sayılı Kanun madde : 1)

3. 1939 Avrupa Harbinin bitmesini takip eden bir yıl sonuna kadar olan süre içinde, Milletlerarası ödeme vasıtası mahiyetini muhafaza eden ve Bakanlar Kurulu kararıyla tayin edilecek olan dövizleri, kâr ve zararı Hazineye ait olmak üzere alıp satabilir ve bunlar karşılığında emisyon yapabilir. (3902 sayılı Kanun geçici ikinci madde)

Halen 3902 sayılı Kanunun geçici birinci maddesi 4997 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmış bulunmaktadır.

Kâr ve zararı Hazineye ait olmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıncâ Milletlerarası ödeme vasıtası mahiyetini taşıyan dövizlerin alım ve satımına mezuniyet veren geçici ikinci maddesinin ise, Avrupa Harbinin bitmesini takip eden bir yıl sonunda yürürlükten kalkması icabetmektedir.

Diğer taraftan harb sonu dünyasında ve bazı devletlerin para rejimlerinde hâsıl olan değişik-

likler dolayısıyla mezkûr geçici maddede tarif edilen Milletlerarası tedavül vasıtası mahiyetini haiz ve fakat altına tahvil kabiliyetini kaybetmiş döviz pek nadir olduğu gibi yakın bir âtide altına tahvili kabil paraların veya altına tahvili kabil olmamakla beraber Milletlerarası ödeme vasıtası niteliğini muhafaza eden paraların çoğalarak Milletlerarası ticaret ve ödemelerimizin bu eins paralarla yürütülmesi bahsinde müessir bir gelişme olacağı da beklenmemektedir.

Milletlerarası çok taraflı ticarete olan ihtiyacımız muvacehesinde yalnız adedi mahdut olan altına kabili tahvil dövizler veya bu niteliği haiz bulunmamakla beraber milletlerarası ödeme vasıtası olabilecek paralarla milletlerarası ticaret ve ödemelerimizin geniş mikyasta sağlanmasına imkân görülmediğinden birçok Avrupa memleketlerince kabul edilmiş bulunan sisteme uygun olarak dış ödemelerimizde tek taraflı veya müteakıl finansman usulünün uygulanması ve memleket ihtiyacına cevap verebilecek bazı dövizlerin kâr ve zararı Hazineye ait olmak üzere alınıp satılmasının faydalı ve zaruri bulunduğu neticesine varılmaktadır. Bu zarurete uyularak Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında, Büyük Millet Meclisince onandığı tarihte yürürlüğe girmek üzere bir sözleşme akdedilmiş ve bağlı kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Ticaret Komisyonu raporu

T. B. M. M.

Ticaret Komisyonu

Esas No. 1/361

Karar No. 31

24. VI. 1948

Yüksek Başkanlığa

Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası arasında 17. VI. 1948 tarihinde akdedilen Sözleşmenin onanmasına ve bazı dövizlerin Hazine nam ve hesabına alınıp sattırılması ve muhafazasına dair kanun tasarısı Başkanlığın 17. VI. 1948 gün ve 71/1104, 6/2063-3 sayılı yazısı ile Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuş ve havalesi gereğince Komisyonumuzda Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürünün huzuru ile konuşulmuştur.

I. Tasarının birinci maddesinde yapılacağı bildirilen emisyon üzerinde duran Komisyonumuza verilen izahatta bu emisyonun karşılıksız ve açıktan yapılmıyacağı ancak Türk ihracatçısı tarafından ticari Anlaşma yapılmış bir memlekete bir mal ihraç edildiği zaman elde edeceği dövizleri Merkez Bankasına satarak mukabilinde Türk parası alması Merkez Bankasındaki döviz meyanına girmesiyle bir emisyonla varacaktır.

Türk ihracatçı ise aynı memleketten ithalât yaptığı zaman o memlekete ödeyeceği borcunu Merkez Bankasından mezkûr memleket parasını satın alarak tediye edecektir. Merkez Bankası ithalâtçıya bu dövizleri satarken evvelce ihracatçıya ver-

diği Türk parasını geri almış olacak ve bu suretle yaptığı emisyon da ortadan kalkacaktır. Netice itibariyle bu şekilde ticari ve tediye anlaşması akdedilmiş bir memleketle olan ticaret, muvazeneli olduğu takdirde, mevsim temevvüğüleri müstesna her hal ve kârda karşılıklar yüzde yüz bulunacaktır.

II. 1939 Harbinin hitamından sonra Avrupa memleketleri Amerika'dan olan ihtiyaçlarını sağlamak için mümkün mertebe çok dolar elde etmeye çalışmışlar ve dış ticaretlerini bu hedefe teveh eylemişlerdir. Fakat umumi olarak Avrupa dış ticareti Amerika'ya karşı 1946 yılında 5 milyar 800 milyon ve 1947 yılında 7,5 milyar dolarlık bir açık verdiği için Avrupa memleketleri yekdiğeri ile serbest döviz ve ticaret yapamayacakları neticesine varmışlar ve karşılıklı finansman usulüne girmişlerdir. Bu usulün mekanizması bir memleketin diğer memleketle olan ticaretinde karşılıklı ve bazan tek taraflı bir had tâyin ederek bu had dâhilinde mukabil memlekete ihracat yapması şeklinde telhis olunabilir. Neticede bu hesapların bakiyesi muhtelif şekiller dâhilinde ve ekseriya altın veya serbest dövizle tasfiye edilmektedir.

Avrupa ile Ticaret yapılabilmesi için bu sisteme gidilmesi bir zaruret halini almış bulunmaktadır. Bunun için gerekli finansmanın yapılması lâzımgelmiş ve fakat Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının mevzuatı bunu noksatsız olarak temine kâfi gelmemiştir. Zira Merkez Bankasının bu kabîl finansman yapma bakımından tâbi olduğu hüküm ikidir :

1. 3133 sayılı Kanununun 1 nci maddesi ancak Merkez Bankasına serbest döviz alıp satma hakkını vermekte ve halbuki Avrupa memleketleri paraları serbest döviz mahiyetini taşımamaktadır.

2. 3902 sayılı Kanununun muvakkat maddesi yine Merkez Bankasına Hazine nam ve hesabına bazı dövizleri alıp satma hakkını tanımaktadır. Fakat bu dövizlerin beynelmilel tediyeye vasıtası mahiyetini haiz olması lâzımdır. Avrupa mem-

leketlerinin paraları ise bu vasfı haiz sayılmamaktadır.

Bu izahata göre Avrupa ile dış ticaretimizin inkişafını sağlamak için akdedilmiş tediyeye anlaşmalarının icabettireceği finansmanı yapmak için Merkez Bankası mevzuatını müsait duruma koymak üzere hazırlanan tasarrufların kabulü ile havalesi gereğince Maliye Komisyonuna gönderilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulmasına karar verildi.

Ticaret Komisyonu

Başkanı	Sözcü	Kâtip
Ankara	Gaziantep	Niğde
A. Çubukcu	C. Alevli	H. Ulusoy
Aydın	Bilecik	Kırklareli
E. Bilgen	R. Bozöyük	Ş. Ödül
Sivas		Van
K. Kitapçı		M. Koçak

Maliye Komisyonu Raporu

T. B. M. M.

Maliye Komisyonu

Esas No. 1/361

Karar No. 45

26 . VI . 1948

Yüksek Başkanlığa

Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında 17 . VI . 1948 tarihinde imzalanmış olan sözleşmenin onanması hakkındaki kanun tasarısı Ticaret Komisyonu raporiyle birlikte Komisyonumuza havale olunmakla Maliye Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası temsilcilerinin huzuriyle okunup incelendi.

1715 sayılı Kanununun 14 ve 36 ncı ve 3133 sayılı Kanununun 1 nci maddesi hükümlerine göre Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası fiilen altına tahvili mümkün olan dövizlerle Milletlerarası tediyeye vasıtası olan dövizler mukabilinde emisyon yapmaya yetkili ise de, bunun dışında kalan diğer dövizleri satınalma salâhiyetinden mahrum bulunmaktadır.

Halbuki Milletlerarası çok taraflı ticarete olan ihtiyacımız karşısında, bunlardan mustâgni kalmamıza ve bütün ticaretimizi munhasıran altına tahvili kabil veya Milletlerarası tediyeye vasıtası olan dövizlerle yürütebilmemize imkân bulunmamaktadır.

3902 sayılı Kanununun muvakkat 2 nci madde-

siyle verilen yetki ise Avrupa harbinin sona ermesi dolayısıyla yürürlükten kalkması gereken bir hükümdür.

Bu durum karşısında hem Hükümetimizle diğer hükümetler arasında yapılmış ve yapılacak olan Sözleşmelerin gerektirdiği kredileri temin ve hem de lüzum görülecek dövizlerin satın alınması gayesini güden ve 17.VI.1948 tarihinde Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında imzalanmış olan Sözleşmenin onanması Komisyonumuza da uygun görülmüş ve tasarı aynen kabul olunmuştur.

Havalesi gereğince Bütçe Komisyonuna ve- rilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Maliye Komisyonu Başkanı

Y. Sözcü	Kâtip
Samsun	Malatya
R. Işitan	M. S. Eti
Afyon Karahisar	Balıkesir
A. Veziroğlu	H. Şeremetli
Samsun	Tokad
Ö. Karataş	C. Kovalı

Bütçe Komisyonu raporu

T. B. M. M.

Bütçe Komisyonu

Esas No. 1/361

Karar No.108

5 . VII . 1948

Yüksek Başkanlığa

Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında 17 . VI . 1948 tarihinde akdedilen Sözleşmenin onanmasına ve bazı dövizlerin Hazine nam ve hesabına alınıp sattırılmasına dair olup adı geçen Bakanlıkça hazırlanan ve Başbakanlığın 17 . VI . 1948 tarih ve 71/1104 sayılı tezkeresiyle Yüksek Başkanlığa sunulan kanun tasarısı Ticaret ve Maliye Komisyonları raporlarıyla birlikte Komisyonunuza havale edilmekle Maliye Bakanlığı adına Hazine Genel Müdürü ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası mümessili hazır oldukları halde incelenip görüşüldü.

Tasarı, yabancı memleketlerle akdedilecek ticaret ve ödeme anlaşmaları gereğince Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından gerekli kredilerin açılması ve kâr ve zararı Hazineye ait olmak üzere bazı dövizlerin alınıp satılması ve bu işlemler dolayısıyla emisyon yapılabilmesi hakkında Maliye Bakanlığı ile adı geçen banka arasında akdedilmiş olan 17 . VI . 1948 tarihli Sözleşmenin onanması maksadıyla hazırlanmış bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası:

1. 11 . VI . 1930 tarih ve 1715 sayılı Kanun hükümlerine göre fiilen altına tahvili kabil yabancı dövizleri alıp satmaya;

2. 12 . II . 1937 tarih ve 3133 sayılı Kanun hükümlerine göre de fiilen altına tahvili kabil yabancı dövizleri alıp satmaya ve Milletlerarası ödeme vasıtası olan başlıca paraların bu şeraiti yeniden ihraz edeceği tarihe kadar, göreceği lüzum üzerine altına tahvili kabil olmayan yabancı serbest diğer dövizleri alıp satmaya;

ve bunların mukabilinde emisyon yapmaya yetkili bulunmaktadır.

3. 3902 sayılı Kanunun geçici ikinci maddesi hükmüne göre 1939 Avrupa harbinin bitmesini takibeden bir yıl sonuna kadar Bakanlar Ku-

rulu kararıyla tayin edilecek dövizleri kâr ve zararı Hazineye ait olmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına alınıp satılmasına yetki verilmiş ise de harbin sona ermesi dolayısıyla bu hükmün yürürlükten kalkması icabettir. Bu durum karşısında yabancı memleketler paralarından mahdud bir kısmı muayyen kayıt ve şartlar altında satın alınabilmektedir. Halbuki harb sonu dünyasında diğer mühim âmillerle beraber bazı Devletlerin para rejimlerinde hâsıl olan değişiklikler dolayısıyla Milletlerarası ticareti sağlamak için karşılıklı veya çok taraflı anlaşmalar yapmak zarureti hâsıl olmuştur ki, memleketimiz de bu yolu ihtiyar ederek ticari münasebetlerini genişletmek mecburiyetindedir.

Bu maksadı sağlamak üzere akdedilecek ticaret ve ödeme anlaşmaları hükümlerince karşı memleketlere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına kredi açmaya ve bu krediler mukabilinde emisyon yapmaya salâhiyet verilmesi zarureti aşıkârdır.

Herhangi bir memleketle muayyen bir plâfon dâhilinde işliyecek olan ticarî alışverişin icabettireceği kredi, mevsim iktizası bazı temevvüçler arzetsen bile limiti, karşılıklı ithalât ve ihraçat ile mukayyet bulunduğu eihetle açılacak krediler mukabilindeki emisyonun umumi duruma müessir olacak bir hacim almayarak kısa faslalarla tesviye edilebileceğini kabul etmek yerinde olur.

Akdedilen sözleşmenin; birinci maddesi bu hususatı sağlayan hükümleri ihtiva etmekte; ikinci maddesi, 3133 sayılı Kanunun hükümleri gereğince alınıp satılan dövizlerin başka akdedilecek ticaret ve ödeme anlaşmalarından mütevellit dövizlerle Maliye Bakanlıkça memleket ihtiyaçları için lüzumlu görülecek diğer dövizleri alıp satmak ve bunların alış mukabilinde emisyon yapmak yetkisini vermekte; üçüncü maddesi ise gerek açılan kredilerden ve gerekse döviz alışverişinden doğabilecek kâr veya zararın Hazineye

ait olacağını belirtmektedir. Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında 17 . VI . 1948 tarihinde akdedilen bu sözleşmenin onanması maksadıyla hazırlanmış olan kanun tasarısını yerinde bulan Komisyonumuz, Hükümet teklifinin birinci maddesi sonuna, sözleşmenin ikinci maddesinin ikinci fıkrası gereğince memleket ihtiyaçları için satın alınacak diğer dövizler için iki milyon Türk liralık bir had ile tahdit edilmesini sağlayan bir fıkranın eklenmesini uygun görmüştür. Tasarının iki, üç, dört ve beşinci maddeleri Hükümet teklifi veçhile aynıyle kabul edilmiştir.

İvedilikle müzakeresi temennisiyle Kamuta-

ym onayına arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan	Başkan V.	Sözcü
Mardin	Diyarbakır	Ankara
R. Erten	İ. H. Tigrel	M. Eriş
Kâtip		
Ankara	Amasya	Amasya
F. Öymen	A. Eymir	A. K. Yiğitoğlu
Ankara	Ankara	Bursa
N. C. Akkerman	C. Gölet	F. Bük
Kastamonu	Kocaeli	Konya
M. Akalan	Dr. F. Ş. Bürge	S. Çumralı
Konya		Yozgad
M. A. Binal		S. İçöz

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında 17 . VI . 1948 tarihinde akdedilen Sözleşmenin onanmasına ve bazı dövizlerin Hazine nam ve hesabına alınıp satılmasına ve muhafazasına dair kanun tasarısı

MADDE 1. — Yabancı memleketlerle akdedilecek Ticaret ve Ödeme anlaşmaları gereğince Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından gerekli kredilerin açılması ve kâr ve zararı Hazineye ait olmak üzere bazı dövizlerin alınıp satılması ve bu işlemler dolayısıyla emisyon yapılabilmesi hakkında Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında akdedilmiş bulunan 17 . VI . 1948 tarihli Sözleşme onanmıştır.

MADDE 2. — Bu Sözleşmenin üçüncü maddesinin gerektirdiği bonoları çıkarmaya ve bunları mütaakıp yıl bütçelerine konulacak ödenek ile ödemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir.

MADDE 3. — Birinci geçici maddesi 4997 sayılı Kanunla kaldırılmış olan 27 Temmuz 1940 ta-

BÜTÇE KOMİSYONUNUN DEĞİŞTİRİŞİ

Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında 17 . VI . 1948 tarihinde akdedilen Sözleşmenin onanmasına ve bazı dövizlerin Hazine nam ve hesabına alınıp satılmasına ve muhafazasına dair kanun tasarısı

MADDE 1. — Yabancı memleketlerle akdedilecek Ticaret ve Ödeme anlaşmaları gereğince Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından gerekli kredilerin açılması ve kâr ve zararı Hazineye ait olmak üzere bazı dövizlerin alınıp satılması ve bu işlemler dolayısıyla emisyon yapılabilmesi hakkında Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında akdedilmiş bulunan 17 . VI . 1948 tarihli Sözleşme onanmıştır.

Sözleşmenin ikinci maddesinin ikinci fıkrası gereğince Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından tâyin edilecek had, Ticaret ve Ödeme anlaşmalarından mütevellit dövizler hariç, sözü geçen Bakanlıkça memleket ihtiyaçları dolayısıyla lüzumlu görülecek diğer dövizler için iki milyon Türk lirasını geçemez.

MADDE 2. — Hükümetin ikinci maddesi aynen

MADDE 3. — Hükümetin üçüncü maddesi aynen

Hü.

B. K.

rih ve 3902 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 4. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5. — Bu kanunu Maliye Bakanı yürütür.

Başbakan Devlet Bakanı Devlet Bakanı
H. Saka Başb. Yardımcısı

Adalet Bakanı Millî Savunma Bakanı
Fuad Sirmen *H. Çakır*

İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı Maliye Bakanı
M. H. Göle *N. Sadak* *Ş. Adalan*

Millî Eğitim Bakanı Bayındırlık Bakanı
T. Banguoğlu *Nihat Erim*

Ekonomi Bakanı Sa. ve So. Y. Bakanı
C. Ekin *Dr. K. Bayizit*

Gümrük ve Tekel Bakanı Tarım Bakanı
Cacid Oral

Ulaştırma Bakanı Ticaret Bakanı Çalışma Bakanı
Güleke *C. S. Barlas* *T. B. Balta*

MADDE 4. — Hükümetin dördüncü maddesi aynen

MADDE 5. — Hükümetin beşinci maddesi aynen

Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet. Merkez Bankası arasında akdedilen Sözleşme

YABANCI DEVLETLERLE YAPILACAK TİCARET VE ÖDEME ANLAŞMALARINI GEREĞİNCE AÇILABİLECEK KREDİLERE VE TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASINCA ALINIP SATILACAK DÖVİZLERE AİT SÖZLEŞME

Madde 1. — Merkez Bankası, yabancı memleketlerle akdedilen ve karşı memleketlere icabında Türkiye tarafından kredi açılmasını tazammun eyliyen bir ticaret ve ödeme anlaşmaları hükümlerine uyararak, gerekli kredileri açar ve bu kredilerin gerektireceği emisyonu yapar.

Madde 2. — Merkez Bankası, 19 Şubat 1937 tarih ve 3133 sayılı Kanun hükümleri gereğince alıp sattığı dövizlerden başka cenebi memleketlerle akdedilecek ticaret ve ödeme anlaşmalarından mütevellit dövizlerle Maliye Bakanlığınca memleket ihtiyaçları için lüzumlu görülecek diğer dövizleri alıp satar ve bunların alışı mukabilinde emisyon yapar.

Satılınacak bu gibi dövizlerin âzami haddi Maliye Bakanlığı ile Merkez Bankası tarafından müştereker. tâyin edilir.

Madde 3. — Birinci ve ikinci madde hükümleri gereğince Merkez Bankasının alıp satacağı dövizlerde Türk parası değerine izafeten vukubulacak kıymet değişikliklerinden ve açılmış kredilerden her ne şekilde olursa olsun doğabilecek kârlarla zararlar Hazineye aittir.

Zarar vukuunda işbu zararlar, Hazine tarafından Bankaya verilecek dokuz ay vâdeli faizsiz bonolarla derhal kapatılır.

Madde 4. — İşbu Sözleşme, kanunla tasdik edildiği tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Geçici madde — İşbu Sözleşmenin hükümleri Bankaca şimdiki kadar Hazine hesabına satın alınmış dövizlere ve yabancı Devletlerle akdolunmuş anlaşmalara göre açılmış kredilere de şâmindir.